

175 de ani de la nașterea savantului Petru Poni, la Iași (Celebrating 175 years since the birth of the scientist Petru Poni in Iași)

MONICA NĂNESCU

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași - Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”

Paying tribute to the memory of scholar Petru Poni represents for us a duty and an acknowledgement of the remarkable contribution that the prestigious chemist professor from Iasi brought to the development of science and education in Romania. The paper brings to everyone's attention the manifestations dedicated to the celebration of 175 years since the birth of the prestigious science man of Iasi, chemist Petru Poni. The cultural event, organized by „Ștefan Procopiu” Museum of Science and Technique within „Moldova” National Museum Complex of Iasi, in partnership with „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry of the Romanian Academy, the Faculty of Chemistry - „Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi and the Faculty of Chemical Engineering and Protection of the Environment - „Gheorghe Asachi” Technical University of Iasi, enjoyed the participation of a large public, which reunited academicians, researchers, teachers, museographers, as well as pupils attending „Petru Poni” Technological High School, „Petru Poni” Gymnasial School and „Gheorghe Mârzescu” College of Electronics and Telecommunications. The presentation of the life and achievements of a personality, such as Petru Poni, characterizes an evocative process, a civic and historical obligation towards the future generations. The scientific creation of the distinguished chemist professor of Iasi will remain for the Romanian academic space a source of suggestions and challenges for knowledge in general and for the local cultural progress.

Keywords: Petru Poni, Romanian chemist

În ziua de 25 ianuarie 2016, în Sala de Festivități a Institutului de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” (Aleea Gr. Ghica Vodă, nr. 41A), s-au desfășurat manifestările omagiale dedicate împlinirii a 175 de ani de la nașterea prestigiosului om de știință ieșean, chimistul Petru Poni.

Organizat de Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu” din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași, în parteneriat cu Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” al Academiei Române, Facultatea de Chimie - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Inginerie Chimică și Protecția Mediului - Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” Iași, evenimentul cultural s-a bucurat de prezența unui numeros public, care a reunit academicieni, cercetători, profesori, muzeografi, dar și elevi de la Liceul Tehnologic „Petru Poni”, Școala Gimnazială „Petru Poni”, Colegiul de Electronică și Telecomunicații „Gheorghe Mârzescu” din Iași.

Fig. 1. Aspecte de la manifestările prilejuite de evenimentul cultural Petru Poni-175 de ani de la naștere.

Omagierea memoriei savantului Petru Poni semnifică, exprimarea empatică a unei onorante datorii și o recunoaștere din partea noastră a contribuției deosebite pe care prestigiosul profesor chimist ieșean a adus-o la dezvoltarea științei și învățământului din România. Astăzi, profesorul Petru Poni este unanim recunoscut, alături de chimiștii Constantin Istrati (Universitatea din București) și Adrian Ostrogovich (Universitatea din Cluj), drept unul dintre întemeietorii chimiei din țara noastră.

Fire enciclopedică, distinsul om de știință ieșean a abordat domenii, precum: fizica, chimia, mineralogia și meteorologia, dar a avut și preocupări legate de istorie, literatură, arte plastice și muzică care au fost întregite de sensibila sa soție, poeta Matilda Cugler - Poni.

În acest context, deschiderea manifestărilor omagiale printr-un minirecital de muzică clasică în interpretarea elevei Otilia Lazăr (violoncel) acompaniată de profesorul Constantin Lazăr (chitară clasică) de la Colegiul Național de Artă „Octav Băncilă” Iași, s-a dovedit a fi o binevenită inițiativă artistică, primită cu generoase aplauze de către publicul spectator. Momentul muzical a cuprins piese din creațiile compozitorilor David Propper și Camille Saint Saëns.

Organizat la 25 ianuarie 2016, foarte aproape de ziua Unirii Principatelor, evenimentul omagial de împlinire a 175 de ani de la naștere a (re)adus în actualitate anul 1859, când Petru Poni, după absolvirea cursurilor gimnaziale și a anului I de liceu de la Academia Mihăileană, a obținut din partea Ministerului Moldovei o bursă de 240 de galbeni¹ pentru continuarea studiilor la Paris, orașul în care își exprimau valoarea cei mai mari chimiști ai Europei acelor vremuri.

A plecat din Iași, însoțit de Alexandru Otescu și Gheorghe Cernătescu, pentru a studia fizica și chimia la Universitatea Sorbona din Paris. În timpul celor 5 ani petrecuți la Paris, Petru Poni a locuit pe strada *Bréa* nr. 52 [2] și strada *Vavin* nr. 45, situate în arondismentul 5 al Parisului, în apropierea importantelor instituții de învățământ superior din capitala Franței – Sorbona, Liceul Saint-Louis, *Colège de France* – plasate în apropierea Bulevardului Saint Michel. A avut șansa să studieze cu iluștrii Louis Saint-Claire Deville, Marcelin Berthelot, Antoine Balard. A participat la cursurile de chimie de la Sorbona, unde era susținută teoria echivalențelor, dar și la cele organizate de Facultatea de Medicină, unde Würtz susținea teoria atomistă. A luat lecții și de la reputatul minerolog - profesorul Felix Pisani³ - care, din 1855, era directorul unui laborator cunoscut sub numele de Școala de Chimie Practică (*École de Chimie Pratique*).

La Paris, Poni s-a confruntat și cu lipsuri materiale din cauza reducerii bursei.

În 1863, se pregătea să renunțe la studii și să se întoarcă în țară. Nicolae Ionescu, unchiul său, l-a

sfătuit să nu renunțe la studii, să mai aștepte până când Vasile Adamachi, cu care Petru Poni era bun prieten, îi va trimite bani [4]. În anul 1864, Petru Poni devine licențiat, în Științe Fizice [5], la Facultatea de Științe - Universitatea Sorbona din Paris. Au urmat apoi, încă doi ani de aprofundare a studiilor în domeniile chimie, fizică și mineralogie. După cinci ani petrecuți în capitala Franței, Petru Poni revine în țară fiind numit, în 1866, profesor la Academia Mihăileană, Institutele Unite și Școala Militară. În această calitate, publică în 1869 primul manual de chimie din țară, intitulat *Cursu de chimie elementară*, iar în 1874 pe cel de fizică, denumit *Noțiuni de fizică*. În 1878, este numit profesor la Universitatea din Iași, unde activează până în 1911, urmându-i lui Ștefan Micle la Catedra de Chimie. Este ales, în 1879, membru al Academiei Române și devine președinte al acestui for (în perioadele 1898 – 1901, respectiv 1918 – 1923).

În calitate de profesor, Petru Poni înființează, în 1883, primul Laborator de Chimie anorganică pe care, în 1897, îl transferă în noua clădire a universității, unde susține și primul curs de chimie din țară, însoțit de experiențe de laborator [6]. A fost un neobosit cercetător, care, în 1870, descoperă broștenita (manganit de Mn, Fe și Ca), respectiv în 1900, badenita (arsenio- bismură de Co, Ni și Fe). Între anii 1872 și 1900 efectuează cercetări asupra mineralelor din țară, iar în perioada 1877–1889 cercetează apele minerale românești și compoziția petrolului (definitivată în 1897) [7]. Aceste studii vor deschide drumul cercetărilor aplicative în industria chimică.

Revenind la desfășurarea evenimentului omagial de la Iași, trebuie subliniat faptul că au fost reiterate rolul și importanța activității desfășurate de Petru Poni, în calitate de membru al Academiei Române. Aceste aspecte, însoțind o sugestivă prezentare computerizată, alături de un bogat material expozițional oferit de Biblioteca Academiei – au cuprins: primele ediții ale manualelor de chimie (1869) și fizică (1874), cărți științifice de referință „*Studii asupra mineralelor din România*” (1900), broșura „*Petru Poni - Ministru al Instrucțiunii Publice*”, precum și o bogată corespondență purtată de Petru Poni cu diverse personalități care au activat în cadrul Academiei Române. Toate acestea au

¹ Arhivele Naționale Iași, *Fond familial „Poni,” Mapa „Petru Poni”*, dosar nr. 51/1859.

² *Ibidem*, fond cit. nr. 400.

³ Arhivele Naționale Iași, *Fond familial „Poni,” Mapa „Petru Poni”*, dosar 456

⁴ Arhivele Naționale Iași, *Fond familial „Poni,” Mapa „Petru Poni”*, dosar nr. 428.

⁵ Arhivele Naționale Iași, *Fond familial „Poni,” Mapa „Petru Poni”*, dosar nr. 66.

⁶ Simionescu, Cr., Petrovanu, M. *Figuri de chimiști ieșeni*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964, p.38.

⁷ *Ibidem*, opera citată, p.41.

subliniat punctele de referință atât ale expoziției omagiale, cât și ale cuvântului distinsului invitat, academicianul Bogdan Simionescu, vicepreședinte al Academiei Române.

Activitatea desfășurată de Petru Poni ca organizator de școală superioară de chimie la universitatea ieșeană și importanța cercetării cu caracter aplicativ au fost evidențiate de prof.dr.ing. Teodor Măluțan, prodecanul Facultății de Inginerie Chimică și Protecția Mediului din cadrul Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” Iași. Contribuția și rolul deosebit pe care Petru Poni l-a avut ca formator de spirit științific au fost amplu dezvoltate și reliefate în cuvântul său de prof.dr.ing. Ilie Siminiceanu de la Facultatea de Inginerie Chimică și Protecția Mediului”.

A urmat, apoi, o sugestivă prezentare, intitulată „Acasă, la Institutul de Chimie Macromoleculară *Petru Poni*”, realizată de dr.ing. Valeria Harabagiu, secretar științific al institutului, care, în cuvântul său, a evidențiat momentele principale și rolul deosebit pe care l-au avut o serie de personalități de referință ale chimiei românești, precum: Petru Poni, Radu Cernătescu, Margareta Poni, Gheorghe Alexa, Cristofor Simionescu, în evoluția prestigiosului institut de cercetare ieșean de la înființare și până în prezent.

Expoziția „*Petru Poni – Documente și obiecte de referință biografică și științifică*” a adus în atenția publicului o serie de mărturii relevante privind activitatea științifică și de cercetare desfășurată de Petru Poni de-a lungul carierei sale profesionale. Astfel, expoziția a etalat un important manuscris, ce conține însemnări privind studiul asupra mineralelor (din anul 1900), precum și o interesantă colecție de mostre mineralogice (minerale de dimensiuni foarte mici), studiată și catalogată de Petru Poni în funcție de structura chimică, forma de cristalizare și arealul de răspândire. Nu au lipsit nici obiectele personale pe care prestigiosul om de știință le-a utilizat ca instrumente de scris (călimara, trusa de birou) sau cele care au marcat trecerea timpului (caietul de însemnări, ceasul de birou) și au înregistrat, pe diverse suporturi, amprenta dimensiunii operei sale științifice.

Un loc aparte a fost consacrat exponatelor protejate în vitrine care atestă recunoașterea pe plan european a personalității științifice a savantului, dintre care se disting: diploma de membru al Ordinului „Franz Joseph” (1903), Medalia „Bene Merenti” (1896), Medalia „Răsplata muncii pentru învățământul primar” (1898), Medalia „Răsplata muncii pentru biserică” (1906) și Ordinul „Steaua României”, gradul comandor (1905).

Evenimentul a constituit un bun prilej de lansare a volumului „*Familia Poni. Pagini de corespondență*”,

avându-i ca autori pe muzeograful Oana Florescu și Monica Nănescu. Lucrarea, care reunește peste 100 de scrisori ce exemplifică consistent corespondența purtată de Petru Poni cu soția, Matilda, respectiv cu fiica sa, Margareta, acoperă perioada de timp cuprinsă între 1878 și 1924. Volumul cuprinde un număr de 204 pagini și propune cititorilor o serie de documente inedite, scrisori și fotografii aflate în patrimoniul ieșean al Arhivelor Naționale și al Arhivei Muzeului „Poni-Cernătescu”. Documentele sunt însoțite de note de subsol referitoare la diferite personalități și evenimente. Scrisorile, transcrise integral după cele originale, oferă un material interesant cuprinzând diverse știri, opinii, fapte, locuri și aprecieri asupra unor personalități aparținând perioadei la care facem referință. Tot ceea ce se relatează, în aceste scurte epistole, completează informațiile pe care le deținem în legătură cu viața și preocupările familiei Poni.

În general, scrisorile clarifică percepția cititorului asupra relațiilor dintre corespondenți, relații uneori tandre, alteori severe, generoase sau pur și simplu revelatoare. Tonul dialogului scris este unul cald, confirmând ipostaze, presupuse numai până acum, ale vieții de familie. Autorii consideră că materialele de referință incluse în lucrare pot constitui surse bibliografice definitorii pentru toți cei interesați de cercetarea documentară și arhivistică de specialitate.

Video-documentarul „Muzeul Poni-Cernătescu la ceas aniversar” a constituit o invitație de suflet adresată publicului spectator, și nu numai, spre a vizita acest deosebit loc ieșean, adevărat tezaur muzeistic pentru cei care-i calcă pragul. Aici, memoria familiei Poni este frecvent readusă în actualitate atât prin mărturii materiale, cât mai ales și prin devotamentul muzeografilor de a transforma substanța poveștii spuse-expuse, dincolo de exponate într-o descriere metaforică și informativă totodată, ajungând, în final, să refacă, să (re)construiască și să constituie o matrice explicit-educativă complementară poveștii biografice propriuzise. În acest context, noua misiune a muzeului este aceea de reconsiderare a relațiilor dintre cei care participă la actul educațional, transmițând informația îmbinată cu atractivitatea ineditului emoțional și vizual, permițând vizitatorului să navigheze cu elegantă ușurință în spațiul și timpul evocat. Un astfel de demers permite, așadar, muzeului să-și remodeleze propria identitate în cadrul circuitului românesc de instituții care conservă valori memoriale de patrimoniu național, cu care noi ne mândrim.

Prezentarea vieții și realizărilor unei personalități, precum Petru Poni, deschizător de drumuri în chimia românească caracterizează un demers evocator, o obligație de esență civică și istorică față de generațiile care vor urma. Creația științifică a distinsului profesor chimist ieșean rămâne pentru spațiul academic românesc un izvor

de sugestii și provocări spre cunoaștere, în general, și progres cultural autohton.

Bibliografie

- [1] Arhivele Naționale Iași, *Fond familial „Poni”*, *Mapa „Petru Poni”*, dosar nr. 51/1859.
- [2] *Ibidem*, fond cit. nr. 400.
- [3] Arhivele Naționale Iași, *Fond familial „Poni”*, *Mapa „Petru Poni”*, dosar 456.
- [4] Arhivele Naționale Iași, *Fond familial „Poni”*, *Mapa „Petru Poni”*, dosar nr. 428.
- [5] Arhivele Naționale Iași, *Fond familial „Poni”*, *Mapa „Petru Poni”*, dosar nr. 66.
- [6] Cr., Simionescu, M., Petrovanu, *Figuri de chimiști ieșeni*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964, p.38.
- [7] *Ibidem*, *opera citată*, p.41.

Autor corespondent: mona_nanescu@yahoo.com